

Johan Frederik Riedel : Een levensbeeld uit de Minahassa op Celebes.

<https://hdl.handle.net/1874/355183>

JOHAN FREDERIK RIEDEL.

EEN LEVENSBEELD UIT DE MINA- HASSA OP CELEBES.

VI.

EENE ZWARE BEPROEVING.

De Alifoer had gelijk. Het doet pijn en het harte bloedt, als menschen die zoo innig verbonden zijn, van elkaâr moeten scheiden; dat moest ook RIEDEL ondervinden. Wel bleef hem zijne gemeente, maar zijne vrouw werd hem door den dood ontnomen, en dat is zielssmart.

Eerst werd hij zelf in 1840 lang ziek, tot aan den rand des grafes; en hij was ook geheel bereid te sterven. Maar de vele gebeden voor zijn behoud werden verhoord. De Heer zegende de middelen van den geneesheer, die van Menado ontboden was; doch er verliepen 9 weken, eer hij weêr kon preeken, »en de oude kracht" schreef hij toen zelf, »zal ik wel niet terug krijgen."

Doch deze beproeving, hoewel verzaard door de zorgen voor het dagelijksch onderhoud, was onbeduidend tegenover die, door den dood zijner voortreffelijke vrouw hem opgelegd.

Aan zijne zuster schreef hij: »Sedert Maart 1841 sukkelde mijne vrouw, en den 14den Augus-

tus nam de Heer haar tot zich. Zij was een voorbeeld van eene trouwe echtgenoot; tien gelukkige jaren heb ik met haar doorleefd. Zij was eene moeder, zoo als er hier in 't land zelden gevonden worden. Zij was eene flinke huisvrouw, anders had ik het hier niet zoo ver gebracht. Zij was eene ootmoedige zendelingsvrouw, die haren Heer lief had en geen offer te groot achtte om zielen tot Hem te brengen. Niettegenstaande onze bekrompen omstandigheden, was zij altijd dankbaar en tevreden. De aardsche goederen hadden voor haar geen waarde. Zij was om haar goed hart algemeen bemind door armen en rijken. Het was haar altijd eene groote vreugde onderwijs te geven, vooral om de heidenen tot Jezus te brengen. Het weinige, dat zij had, gebruikte zij tot uitbreiding van het godsrijk. Zoo als haar leven een voorbeeld voor christenen en heidenen was, even zoo was haar heengaan; - voor mij was het eene ramp, voor haar eene vreugde, daar zij den dood altijd als een vredebode beschouwde. Reeds lang had zij een verlangen naar het leven hiernamaals, en zelfs een voorgevoel van haar heengaan.

» Toen ik in April te Menado was, liet zij (zoo als gewoonlijk als ik op reis was) christenvrienden komen, met wie zij las, zong en bad. Tot dezen zeide zij: » Wij hebben onlangs den dood des Heeren verkondigd en ons gelukkig gevoeld; als gij het heilige Avondmaal weêr viert, ben ik in

den Hemel bij mijn' dierbaren Verlosser; maar denkt dan aan mij, als gij gezang 100 zingt, dat is mijn lievelingslied." " Gedurende hare ziekte bad zij met volkomen overgave uren lang. Eenige dagen voor haren dood, zeide zij mij, hoe ik alles in huis moest inrigten, hoe ik de kinderen moest opvoeden, en regelde alles voor hare begrafenis. Eenige uren vóór haren dood zeide zij: » Nu ben ik nog bij volle kennis, en als de doodsstrijd komt misschien niet meer. Laat de kinderen en vrienden komen; ik wil van allen afscheid nemen." " Het geschiedde; zij gaf ieder de hand, en sprak ieder naar zijne omstandigheden toe. Tot mij zeide zij: » RIEDEL, wij hebben altijd gedacht, dat gij mij voor zoudt gaan tot den Heer; maar ik had het niet kunnen dragen, dat gij mij met vijf kinderen alleen liet. Daarom heb ik den Heer gesmeekt, dat Hij mij vóór u zoude wegnemen; dit geschiedt nu. Wees niet bedroefd, en ween niet. Ik sterf niet, ik ga u maar voor. In den Hemel vinden wij elkaâr weêr, en zijn wij voor Gods troon voor eeuwig hereenigd." " Zoo ging zij in tot de vreugde van haren Heer.

» Nu zit ik hier alleen met vijf jonge kinderen, op wier eten, drinken, slapen, baden, wasschen en kleeding ik het oog moet houden. Ik moet in de keuken, in het bad- en waschhuis en overal rondgaan, en zien, dat alles in orde blijft. Ik moet ook de kleêren van de kinderen en mij

zelve knippen en soms wel naaijen, opdat wij niet met gescheurd goed loopen. Ik ben diep bedroefd, maar ik benijd mijne lieve vrouw niet."

Bij de begrafenis (die in de Oost-Indiën uiterlijk een' dag na het overlijden plaats heeft) was eene groote schaar van heinde en verre tegenwoordig. De treurige tijding had zich als op de vleugelen van den wind in den geheelen omtrek verbreid. Christenen en heidenen begeleidden de lieve ontslapene met innige deelneming, naar hare laatste rustplaats.

Gedurende de ziekte was RIEDEL zeer belemmerd in zijne werkzaamheden, daar hij zelf de zieke moest verplegen. Nu vatte hij zijnen arbeid, vooral de lang uitgestelde reizen, weêr op, en vond als herder, zielverzorger en schoolopziener overal veel te doen. Hij kon echter niet meer als vroeger reizen, daar hij zijne kinderen mede moest nemen, omdat er niemand t' huis bleef om ze te verzorgen. Kwam hij dan na eenige dagen vermoeid terug, zoo zag er in huis alles zoo verwaarloosd uit en was hij zeer weemoedig gestemd. Maar de vragen van de hongerige kinderen lieten hem geen' tijd om hierbij lang stil te staan. Hij moest naar de keuken om eten klaar te maken. De zeden veroorloven daar niet, dat een weduwnaar eene huishoudster neemt.

Het was een moeilijke tijd voor onzen zending. »Waarom? Waartoe?» vraagt de mensch naar

de wereld, maar de christen spreekt: » Ook dit zijn wegen van genade en van vrede." Dit heeft ook de bedroefde weduwnaar onder het zware kruis, dat hem opgelegd was, dikwijls gezegd, en daarbij menigmaal aan het lievelingsvers van vader JÄNICKE gedacht.

Altijd kleiner, altijd reiner,
 Moet ik worden hier op aarde,
 Tot ik boven, zonder zonde, hem zal loven.

Men zou gedacht hebben, dat zijn tegenwoordige toestand hem in zijn zendingwerk te Tondano had moeten belemmeren. Maar het tegendeel was waar. Gods wegen zijn wonderbaar. Wij zullen weldra zien, hoe met het heengaan van Mevrouw RIEDEL een nieuw tijdperk in de geschiedenis van Tondano aanvangt, waarin de kracht van het Christendom zich nog veel meer openbaarde dan tot op dat tijdstip. Onder de hitte van den zomer als al wat leeft zucht, dan rijpen de vruchten op de velden en in de tuinen, en dan maakt de mensch zich gereed tot den blijden oogst. Zoo werd het ook den zendeling te Tondano vergund het overvloedigst vruchten te oogsten, gedurende de hitte der beproeving.

DE VOLLE OOGST.

Had RIEDEL reeds in de eerste tien jaren vruchten op zijnen arbeid gezien, zoo als vele zende-

lingen gedurende hun gansche leven niet inoogsten, toch begon de eigenlijke oogsttijd voor het werk des Heeren pas in het tweede tiental jaren. »Mijne uit de heidenen verzamelde gemeente,» zegt hij aan 't eind van 1841, »is niettegenstaande al de hindernissen en moeilijkheden door den dood van mijne vrouw veroorzaakt niet achteruit, maar vooruit gegaan, en het schijnt mij toe, dat juist na den dood van mijne vrouw in vele harten door Gods geest een nieuw leven is opgewekt, want ik heb in dit jaar, na het geven van onderwijs den heiligen Doop toegediend:

aan volwassenen van 19-60 jaar. 136

» heidensche kinderen, op verzoek van christen
doopgetuigen, met toestemming van de
ouders. 195

» aan kinderen van christen-ouders 63

tezamen. . . 394

»Als het bezoeken der kerk nog meer toeneemt, dan wordt de kerk te klein. Met de leerkamer onder mijn huis is dit reeds het geval, zoodat velen er buiten voor de vensters en deuren moeten zitten en staan.

»Zoo heb ik volop te doen. De heidenen staan verbaasd, want zij zien, dat het met hun bijgeloof spoedig gedaan zal zijn. Derhalve zeggen eenige christenen: »de Heer verhoort ons gebed.»”
Daarvoor ben ik zeer dankbaar, maar somtijds

toch met beven, dat het hier weêr eens luwen zal. De aanleiding tot deze opwekking en het verlangen naar christelijk onderwijs, is misschien, onder Gods zegen, in het voorbeeldige ziekbed en het blijmoedige en zachte heengaan van mijne lieve vrouw te vinden; want geheel Tondano, zelfs de heidenen, spreken er van. Velen zijn verwonderd over het sterfbed der geloovigen, zoo als men dat hier zoo duidelijk zag. Honderden zoowel christenen als heidenen betreuren haar verlies, zoodat weinigen tot mij komen, die niet met tranen in de oogen binnen treden, waardoor bij mij natuurlijk de wond altijd weêr open gereten wordt."

Het getal van degenen, die wenschten gedoopt te worden, vermeerderde in groote mate, zoodat in 1847 reeds berigt kon worden: »Er zijn hier nu nog maar weinige Alifoeren die niet wenschen gedoopt te worden." Toen RIEDEL weinige jaren later het werk aan andere handen moest overgeven, bleek uit de registers, dat hij 9341 personen gedoopt had. Even zoo vermeerderde het aantal, van hen, die aan het Avondmaal deel namen. In hetzelfde jaar bedroeg het 300. Toen RIEDEL zich moest terugtrekken, had hij niet minder dan 3851 personen als lidmaten aangenomen. Daar hij zoo als hier boven gezegd is, vooral met de voorbereiding van deze nieuwe leden zeer naauwgezet was, gaf hem dit veel werk, en men zal zich niet verwonderen, dat de krachten van den trouwen

herder spoedig uitgeput waren. Wel werd het werk gaandeweg gemakkelijker, daar zij die den Doop verlangden, zich niet aanmeldden, voor dat zij van andere christenen de gevorderde kennis verkregen hadden.

»Ik heb in het afgelopen jaar,» zoo schrijft hij eens, »weder 665 oude lieden gedoopt, en daarbij heb ik door 's Heeren genadige leiding, veel hulp van de gemeente ondervonden. Vroeger moest ik zulke lieden eerst zelf leeren lezen, maar nu leeren zij het van elkaâr, en niemand waagt het meer om den heiligen Doop te vragen vóór dat hij lezen kan; of als een echtpaar zich aanmeldt, dan heeft ten minste een van beiden het geleerd. Vroeger moest ik wel tienmaal eene vraag herhalen, om hun die te doen begrijpen; maar thans leeren zij de vragen van elkaâr en spreken er uitvoerig tezamen over. Ik ben soms verbaasd over hunne antwoorden. Vroeger bad ik aan 't eind van ieder leeuur; maar nu laat ik hen zelven bidden, en ik verwonder mij over de genade en gave des gebeds, die daarbij aan den dag komt. Vroeger moest ik altijd zelf van ieder nagaan hoe hij zich gedroeg, en daarbij ben ik dikwijls bedrogen uitgekomen; thans vraag ik slechts (want zij komen gewoonlijk van 20 tot 40 te gelijk om zich voor den Doop aan te melden), of er iemand onder hen is, die niet goed leeft; en ik kan mij op hun woord verlaten, want zij kennen elkaâr beter dan

ik, en sluiten degenen, die een' slechten naam, hebben van zelf uit hunnen kring. Zoo heb ik veel hulp bij mijn' arbeid, ook dat is genade."

Zoo was het ook met de avondmaalgangers, zoo als uit den volgenden brief blijkt. »Op den 28sten Maart 1847 heb ik ongeveer 200 nieuwe leden aangenomen. Zoodat wij nu met ongeveer 500 personen aan het heilige Avondmaal deel nemen. Maar, vraagt men, hoe staat het bij zoovelen met de kerkelijke tucht, vooral daar er geen ouderlingen, en diakenen zijn? Hiermede heb ik Gode zij dank ook weinig moeite. Want als ik menschen tot het voorbereidend onderwijs aanneem, zoo houd ik hun duidelijk hunne pligten voor, en dat ik niet iedereen na kan gaan, maar dat zij op elkanders wandel het oog moeten houden. Dit verklaar ik hun nog uitvoeriger, scherp het hun gedurende het onderwijs en bij de plechtige aanneming in. Daarom vermanen zij elkaâr, als er een iets misdreven heeft. Hoort de schuldige er niet naar, dan zegt men mij (maar alleen in zijne tegenwoordigheid), het zij vóór de aanneming, of bij de voorbereiding tot den Doop, dat men geen gemeenschap met hem hebben wil. De aangeklaagde verantwoordt zich dan of vraagt om vergiffenis. Toont hij berouw en belooft hij beterschap, dan moet hij eerst nog in de kerk voor de gansche gemeente zijne overtreding belijden, om vergeving bidden en beterschap beloven. Op die

wijze wordt de tucht door de gemeente zelve uitgeoefend. Den Heer zij dank, wij hebben in vijftien jaar onder ruim 500 lidmaten slechts vijf van die gevallen gehad."

In weerwil daarvan ging het RIEDEL's krachten tē boven. »Weder", schrijft hij, »hebben 500 zich aangemeld. Maar wat is een onder zoovelen? Vooral als hij op zijn' dood zag, viel hem de gedachte moeilijk, dat het werk plotseling kon afgebroken worden, tot groote schade van de gemeente. Daarom vroeg hij om de hulp van een' zendeling. Dit verzoek deed hij voor het eerst reeds in 1845. Eerst vijf jaren later zou het vervuld worden.

Intusschen had men van deze en gene zijde bedenkingen tegen RIEDEL's werk ingebracht. Er waren er, die beweerden, dat RIEDEL ligtvaardig doopte, dat de gedoopten onchristelijk wandelden, dat men in de Minahassa dus eveneens handelde, als in de dagen der Oost-indische compagnie en een naamchristendom daarvan het gevolg zoude zijn. Toen RIEDEL door het Bestuur des Genootschaps op deze klagten gewezen werd, kon hij in gemoede getuigen, dat hij juist in tegendeel behoedzaam was in het toelaten van heidenen tot den Doop, en hij kon daarvoor bewijzen aanvoeren. Dat de gedoopten dikwijls alleen gedrongen werden door de begeerte om in de gemeente opgenomen te worden, erkende hij gaarne; maar was dit niet eveneens in de eerste christentijden? Voor het

lidmaatschap meldde men zich zoo ligt niet aan; die dat deden, waren menschen, die reeds behoefte aan het hoogere hadden leeren kennen. Ten aanzien van het huwelijk, moest hij wel eens toegevendheid gebruiken, daar hij toch menschen, die, vele, soms dertig jaren, met elkander geleefd hadden, niet noodzaken kon, zich nog als jeugdige paren te laten trouwen.

Had men gesproken van onverschilligheid bij de inlandsche christenen, RIEDEL antwoordde daarop, dat men blijkbaar de zaak niet goed begreep.

»Het is toch geen kleinigheid zijnen godsdienst en vaderlijke zeden prijs te geven. Ook is het geen kleinigheid openlijk te belijden, dat men een strafwaardig zondaar is, vooral daar volgens de vroegere begrippen vele zonden niet als zoodanig werden beschouwd. Zou het huichelarij zijn, als oude lieden nog lezen leeren, alhoewel het in hunne huizen of tuinen niet het minste nut doet? De reden daarvan kan alleen zijn, dat zij het woord Gods lezen willen. Ik zou vele brillen noodig hebben, als ik den wensch van alle oude lieden, die gaarne leerden lezen, vervullen wilde. (1) Ik weet van eenigen, die stukjes papier naar hunne tuinen medenemen, en als het regent onder het schuilen, zich in 't spellen oefenen. Zij laten zich dikwijls door schoolkinderen onderrigten, hoe het

(1) Later werden hem brillen gezonden.

een of andere woord uitgesproken wordt en wat het beteekent. Ik heb in dit jaar voor meer dan *f* 100 aan Bijbels en Nieuwe Testamenten verkocht en heb er thans niet een meer. Is dit niet een bewijs voor 't verlangen naar Gods woord?"

»Ongeveer twee uren van hier, aan gene zijde van het meer, is eene kleine negerij Watoemeja van ongeveer 46 huisgezinnen. Bij 't begin van 't jaar vroeg het opperhoofd om een' meester. Ik zond er eenen. Nu ontvangen er 48 kinderen onderwijs. De gansche gemeente heeft van haar heidensch bijgeloof afstand gedaan, en buiten mijn weten een net kerkje gebouwd. Zou dit uit onverschilligheid voortspruiten?"

»Ik denk dat de geachte Bestuurders zullen zeggen: »O, wat houdt RIEDEL veel van zijne Tondaners!"» Ja ik houd ook veel van hen, daar ik nu over de 12 jaar onder hen geleefd heb. Ofschoon ik hunne zonden niet verheelen kan, integendeel ze zelfs aan 't licht breng, zoo neem ik daarbij toch alle omstandigheden in aanmerking. Zoo lang een zendeling het volk, waaronder hij werkt, niet lief heeft, is al zijne moeite te vergeefs. Ik ben een vriend van allen, zonder Gods woord geweld aan te doen, en zeg hun bij iedere gelegenheid de waarheid. Heidenen en christenen zeggen: »Mijnheer heeft gelijk!"» En dan is mij de weg voor het dierbare Evangelie geopend."

Uit zulke brieven kan men den zendeling leeren

kennen. Er was ook gezegd, dat de inlandsche christenen geen begrip hadden van het christendom. RIEDEL antwoordde daarop, dat de inlanders zeker niet in staat waren, de christelijke leer te verklaren, maar vraagt hij: »Hoeveel christenen kunnen dit in Europa, waar het christendom nu al sedert 1000 jaren gepredikt is?"

Van eene geheel andere zijde vond RIEDEL tegenstand. Hij wenschte den christelijken rustdag gevierd te zien, en nu gebeurde het niet zelden, dat de bevolking juist op dien dag tot werken genoodzaakt werd. De christenen, die hier tegen op kwamen, hadden dikwijls veel te lijden; doch van wege de Regering werd hierin later voorzien. Waren er, die de bevolking tot het vieren van hunne heidensche feesten aanspoorden, waartegen de zendelingen zich altijd verzetten, wegens de onzedelijkheden, waarmede deze steeds gepaard gingen, de zending mogt meer en meer ondervinden, dat de inlandsche christenen hem in dit verzet steunden.

Ook de christelijke scholen ondervonden veel tegenstand. Men zeide, dat de scholen, die gedeeltelijk onder medewerking van de Regering opgericht waren, slechts dienen moesten om te leeren lezen, schrijven en rekenen, en het denkvermogen van de jeugd te ontwikkelen. Het godsdienstig onderwijs moest van de gewone schooluren althans uitgesloten zijn. Hieruit ontstonden velerlei moei-

lijkheden, die tot nu toe niet zijn opgeheven. Een aantal scholen zijn door het Zendelinggenootschap gesticht, en worden er door onderhouden. Deze staan alleen onder het opzicht van de zendelingen. Andere zijn de zoogenaamde gouvernementsscholen, waaraan ook meesters, door de zendelingen opgeleid, aangesteld zijn, en door de Regering bezoldigd worden, doch die dan ook onder opzicht van de ambtenaren staan. Tegenwoordig heeft de Regering hare eigene kweekschool, even als het Genootschap de zijne, en op de genootschapsscholen wordt steeds onderwijs in Bijbelsche geschiedenis gegeven.

Gelijk het getal der christelijke huwelijken en dat der lidmaten boven verwachting aangroeide, zoo kwam men ook getrouwer ter kerk.

Reeds in het vroege morgenuur trokken heele scharen van christenen van heinde en verre naar Tondano, waar door feestelijke Zondagsstilte ook voor het uiterlijke de dag des Heeren gevierd werd. Zelfs regen en slechte wegen weêrhielden de van buiten opkomenden niet. Naast de kerk stond sedert 1846 eene klok op een 30 voeten hoog gestel; deze werd 's morgens om 8 uur geluid, om de aandachtigen te zamen te roepen. Eens liet RIEDEL zijne toehoorders tellen. Er waren er 2000. Ieder hoekje was bezet. Zoo vol was het, dat hij zelf moeite had om op den preekstoel te komen; want men stond op den trap en in de gangpaden. Onder den preekstoel zaten zijne leerlingen, die

men dikwijls met een potlood aantekeningen van de preek zag houden. Velen konden echter niet meer in het gebouw komen en bleven voor de open vensters en deuren staan. Dat ook zij nog konden verstaan, getuigt voor de stilte, die er heerschte. Bij velen bemerkte men de vruchten van de prediking. Menig fonkelend oog zag den leeraar met gespannen blikken aan; sommigen stonden de tranen in de oogen.

Vroeger had RIEDEL zijne preeken zorgvuldig uitgewerkt en van buiten geleerd. Maar in die dagen, toen de voorbereiding van degenen, die gedoopt wilden worden en het onderrigt aan de avondmaalgangers al zijn' tijd vorderden, kon hij dit niet meer doen. In 't begin der week koos hij zijnen tekst en dacht daarover herhaaldelijk na, zich sterkende door het gebed. Hij sprak op den preekstoel kort, eenvoudig en niet opgesierd, maar aanschouwelijk, kernachtig en met warmte. Daarbij hield hij de toestanden in de gemeente steeds in 't oog. Wat de leeraar met zeldzame opmerkingsgave en menschenkennis de gansche week in de huizen, op den weg en op de akkers waargenomen had, gaf hem aanleiding, uit de voorraadskamer des goddelijken woords de gepaste wapenen te kiezen, die zelden nalieten te treffen. Iedere preek had voor hem de beteekenis van eene daad, waarbij hij al zijne krachten inspande, zoodat hij dan ook op Zondagavond zeer vermoeid was.

Na de preek was er altijd gelegenheid om die te bespreken, en de gemeente maakte daarvan meer en meer gebruik. Het bidvertrek onder het huis was al lang te klein geworden voor die zamenkomsten. Daarom kwamen zij, die van Gods woord nog meer in de alfoersche taal wilden hooren op het grasperk voor RIEDEL's huis bijeen, waar de spoedig groot geworden boomen eene verkwikkende schaduw gaven. In 't midden stonden eenige banken voor de oude menschen. De jongeren stonden er om heen. In het geheel waren er hier gewoonlijk duizend of nog meer bijeen. Het gezellig onderhoud van vroeger was bij deze groote schaar onmogelijk. Maar de lidmaten, die daartoe in staat waren, werden aangespoord, om bij afwisseling het woord te voeren, en RIEDEL wandelde in zijn' huisjas en met de lange pijp tusschen de troepjes toehoorders rond, en maakte slechts nu en dan eenige opmerkingen. De Alifoer heeft van nature aanleg tot welsprekendheid, die zich bij deze gelegenheden duidelijk openbaarde. De sprekers bewezen door de kracht en het vuur waarmee zij spraken en door hunne gebaren, hoe zeer zij door het onderwerp, dat zij bespraken, bezielde waren. De toehoorders zaten ook gespannen te luisteren. Bij de ouden ging intusschen de betel-doos rond. Als men hem zoo in die vergadering gade sloeg, kreeg men den indruk als van een' vader te midden van zijne geestelijke

kinderen. Tot besluit zong men een lied uit het hoofd. Het gezang was zuiver en welluidend, door dat er verscheidene schoolmeesters bij waren, die ook meestal, maar niet uitsluitend, de sprekers waren.

Des namiddags werden de aannemelingen onderwezen. De reeds vroeger gemelde bijbellezingen, die hij 's avonds in deze zaal hield, moesten geruimen tijd gestaakt worden, omdat er te veel menschen kwamen, en er was geen andere plaats, die er geschikt voor was. De kerk kon niet gebruikt worden, omdat men er geen verlichting had. Er bleef niets anders over, dan de opkomenden te verdeelen. Zoo ontstonden er te Tondano een aantal kleinere bijeenkomsten, die geregeld in bepaalde huizen werden gehouden. Hier waren mannen, dààr vrouwen, hier jongelingen, dààr meisjes vereenigd, en overal lazen de meest gevorderden iets uit den Bijbel voor, verklaarden het zoo goed mogelijk, waarbij zij ook wel eens de voorlichting van den leeraar inriepen, of zij bespraken eenig onderwerp uit de preek en baden met elkaar. Toenmaals verzamelden zich een aantal jongelieden in het leervertrek onder RIEDEL's huis. Vader RIEDEL was er ook bij. Hij schreef daar over: »Ik heb dikwijls vreugdetranen gestort, als ik hunne woorden en de uitdrukking hunner dankbaarheid, en met hoeveel gevoel zij spraken, mede aanhoorde. Ik geloof dat menig europeesch jongeling beschaamd zou staan, als hij het bidden

hoorde van deze jongelingen, eerst sedert kort tot het Christendom overgegaan." Maar ook deze bijeenkomst moest opgegeven worden; want toen zij meer bekend werd, kwamen er veel meer dan er plaats was. Het laat zich denken, dat de wensch naar eene geschikte plaats voor zulke scharen hoe langer hoe sterker werd. Deze werd echter eerst in 1849 vervuld. Intusschen werden de vrije bijeenkomsten aan de huizen steeds meer bezocht; zij bestonden soms buiten RIEDEL's weten.

Zoo wandelde hij eens door de negerij. Daar aan het einde onder de laatste huizen stond er één dat een geschenk was van eenen vromen man, aan de drie bewoners, die het vroeger heel arm hadden. Eene weduwe van omstreeks 60 jaar woonde er, die het grootste deel van haar leven slavin geweest was. Nu had zij niet alleen hare aardse vrijheid gekregen, maar ook de ware vrijheid, met welke de Zoon ons vrij gemaakt heeft. Zij woonde met haren zoon, die in vroegeren tijd zich als soldaat had laten aanwerven. Later was hij in dienst blind geworden en met pensioen naar huis gezonden. De derde bewoner was de kleinzoon van de oude vrouw, SIMON geheeten, een arme, kreupele jongen van 18 jaar. Toen RIEDEL dien avond het anders zoo rustige huisje voorbij ging, hoorde hij overluid spreken. Voorzigtig klimt hij den trap op, die uit een' paal bestond, waarin men kepen gehakt had. Hij was

zeer verbaasd; want het was er zóó vol, dat hij naauwelijks de deur in kon. In 't midden zat de kreupele met drie andere jongelingen. Dertig menschen stonden om hen heen, en luisterden opmerkzaam naar het geen de jongelieden spraken. »Simon wat is hier te doen?» roept de zendeling, nadat hij hen eerst vriendelijk gegroet heeft. »Ik weet het zelf niet, Mijnheer!» was het antwoord. »Wij vier jongens zijn reeds lang gewoon om iederen Zondag om dezen tijd te zamen te komen om in onze taal over de preek te spreken en met elkaâr te bidden. Vandaag zijn voor het eerst al deze menschen er bij gekomen, want die hebben gevraagd, of zij eens luisteren mogten. Mijnheer heeft van daag over het zalige sterven der geloovigen gepreekt, dat heeft hunne harten aangegrepen, en zij willen dat nu nog eens hooren.»

Zoo bleek, dat deze onderlinge bijeenkomsten van veel nut waren.

Waar geen groote bijeenkomsten waren, sprak de huisvader Zondags namiddags met zijne huisgenooten over de preek, en eindigde meestal met gebed. RIEDEL schrijft, dat hij van verscheidenen wist, die, al waagden zij het niet in het openbaar, dan toch in hun' eigen' kring in geest en in waarheid baden. Deze gebeden hadden namelijk betrekking op de komst van het Godsrijk, en de overwinning over het heidendom. Eenige jongelieden kwamen bepaald tot dit doel bij elkaâr. Eens

was er een man van Kema onder hen, die aan 't einde geroerd uitriep: »Ach bid ook voor onze arme gemeente!" Zelfs jonge lieden, die nog niet gedoopt waren, hadden zulke vereenigingen om zich voor het dooponderwijs voor te bereiden.

RIEDEL rustte niet gedurende den tijd, dat er geen bijbelonderwijs kon gegeven worden. Hij voelde zich altijd gedrongen tot christelijke gemeenschap, en verzamelde dus altijd weêr kleine kringen om zich heen. Eindelijk werd zijn lang gekoesterde wensch vervuld, de bouw van eene kleine huiskerk, zoo als hij die noemde.

Tegenover zijn huis was een drabbige grond, waarop riet en struiken welig groeiden, en waaraan niemand iets had. Deze werd hem door de gemeente tot dat doel afgestaan. Eene schaar van jongelieden ging vrijwillig aan den arbeid. Het hout werd gerooid en de grond opgehoogd, wat veel moeite kostte. Dit werk moest des nachts bij maneschijn geschieden, want overdag mogt men den arbeid op het veld of in de tuinen niet verzuimen. Maar al waren zij door de hitte en den arbeid overdag vermoeid, toch gingen zij altijd weêr met lust en ijver er meê voort. Toen de plaats in orde gebracht was, ging men hout vellen en droeg de stammen aan, brandde houtskolen voor den smid, enz. Deze en andere handwerkers bevorderden den bouw, door voor minder dan de helft van het gewone loon te werken. Met vreugde

zag de gemeente het gebouw langzaam vorderen. Een welgezeten man betaalde het dak met *f* 100. Een ander gaf eene ebbenhouten tafel, eene vrouw eene koperen kroon. Het bouwen was een werk van liefde en geloof; want toen RIEDEL er meê liet beginnen, had hij niets om de kosten te dekken. Later gaf het Zendelinggenootschap *f* 600. Hetgeen ontbrak gaf de gemeente, en ook RIEDEL droeg het zijne bij. Zoo was »de lieve kleine kerk», toen zij af was, ook geheel betaald.

Van buiten en van binnen geleek zij veel op eene zaal der broedergemeente. Boven de deur was in hout gesneden, in 't Maleisch Pred. 4: 17 »Bewaar uwen voet, als gij ten huize Gods ingaat, en wees nabij om te hooren.» Daar binnen stond boven eene andere kleine deur, door welke de leeraar binnen kwam, het opschrift, Luk. 8: 18 »Zie dan hoe gij hoort.»

»Zoo heeft de Heer der gemeente», zoo schreef RIEDEL, »ook in dit opzigt meer gedaan, dan ik bidden of verwachten kon». Zoo schrijft hij in een' brief: »Toen ik mij hier te Tondano vestigde, wenschte en bad ik, dat mijne voorzaal altijd vol van leergierigen zou zijn. De Heer gaf boven bidden en denken, en ik moest eene grootere zaal onder mijn huis bouwen. Ik bad verder, dat ook dit vertrek altijd vol mogt zijn, dan zou ik tevreden zijn. De Heer gaf weêr meer, zoodat ook deze zaal te klein werd. Nu heb ik een kerkje,

dat wegens het bezwaar der verlichting slechts voor 300 personen ingerigt is. Maar er komen er weêr meer. Zoo heeft de Heer mij boven verwachting verhoord. Ik word oud. Daarom wil ik tevreden en dankbaar zijn, en het overige voor mijnen opvolger laten." Nu konden de bijbellezingen des avonds weêr gehouden worden. Ook zending-bidstonden werden geopend, en afzonderlijke preekherhalingen voor de ouden. Bovendien diende het kerkje tot het geven van onderwijs aan de aannemelingen. In al deze bijeenkomsten was RIEDEL als vader onder zijne kinderen en als broeder onder christelijke broeders en zusters; vooral als hij de oudsten der gemeente om zich heen had en zich met hen versterkte. De geestelijke liederen werden daarbij ook niet vergeten. Dikwijls zat hij Zondagsavonds uitgeput van vermoeijenis in 't kerkje te luisteren naar het gezang. Dan sprak men in de alfoersche taal vrij over de preek en werd er hartelijk gebeden.

Hier was RIEDEL geheel de man van de duit-sche stichtelijke bijeenkomsten. Dit was hem van Breslau bijgebleven, hij bleef dit tot zijn einde. De gevaren daaraan verbonden wist hij met verstand te vermijden, en tevens den invloed van een innig christelijk gemeenteleven vruchten te doen dragen voor de gemeente. Overigens betoonde hij zich als de Herder, die de kudde met onweersaanbare magt wist te leiden. Waar het noodig was, gebruikte hij gezag.

Zoo was er geschil ontstaan tusschen Tomohon en Tondano over de grensscheiding. Vredesvoorstellen werden niet aangenomen, en ten gevolge van beledigingen, die men elkander had aangedaan, kwam het zoo ver, dat men naar de wapenen greep. Niet alleen heidenen, maar ook velen, die reeds gedoopt waren, tooiden zich met de oude krijgssieraden (kransen van bladeren om het hoofd) en wapenden zich met speer en schild. Aan den voet van den berg Masarang hadden de vijandelijke bonden zich tegenover elkander geschaard; het bloedvergieten scheen onvermijdelijk. Daar kwam de lange, magere gestalte van den zending bedwaard te voorschijn; onbevreesd plaatst hij zich tusschen de vijanden in en spreekt hen toe in stoute en strenge taal. De vertoornde mannen, die zoo even nog met wild geschreeuw en grootspraak de lucht vervulden, hooren hem stil aan. Hij bestraft hen, als een schoolmeester een' troep woeste jongens, en beveelt hen dadelijk naar huis te gaan. Het duurt niet lang of de een gaat na den anderen van daar; ten laatste verwijderen zij zich allen stilletjes en verleggen. Zoo werd de laatste strijd der Tondaners door vader RIEDEL verijdeld.

Vragen wij van waar deze magt? Behalve zijne geestkracht was zeker ook het ambt, dat hij bekleedde, een middel om hem die te verschaffen. Hij stond niet boven de gemeente, maar in haar

midden. Het was hem zoo als weinigen gegeven, den weg tot de harten der menschen te vinden en in innige betrekking tot hen te komen. Hij was een vriend en raadsman in ieder huis, op de hoogte van allerlei zaken, deelnemend in vreugde en verdriet, behulpzaam met raad en daad. Ieder, die het verdiende, bestrafte hij zonder aanzien des persoons in gepaste taal, die wel soms heel streng kon zijn, maar toch altijd gepast voor de gelegenheid. Men kon zeggen, dat hij het persoonlijke geweten van zijne gemeente was. Dus kon hij als herder zooveel uitrigten.

Dit gedeelte van zijn werk moest hij altijd in de morgenuren verrigten, daar het meerendeel der bewoners den geheelen dag in de tuinen waren.

Laat ons eens zien, hoe hij te werk ging. Het is 's morgens 5 uur. Het begint te schemeren. In de negerij wordt het levendig, en weldra hoort men onder alle huizen het rjststampen. Daar komt RIEDEL in zijn eenvoudig morgengewaad, zoo als de Europeanen in Indië dragen. Langzaam stapt hij door de straten, terwijl hij de dampwolkjes van zijne pijp in de lucht blaast. Menige vriendelijke groet wordt hem toegeroepen door de stampende vrouwen en meisjes, of door de mannen, die bij hun huis aan 't werk zijn. Zij, die hem ontmoeten, verheugen zich hem de hand te mogen drukken, en menigeen, die hem in de verte heeft zien aankomen, maakt een' omweg om dat te

doen. Maar hier en daar verschuilt er zich ook wel een achter de haag, om zich voor den bestraffenden blik van den zielzorger te verbergen. Toch gebeurt dat niet dikwijls. De jongens daar ginder heeft hij wel opgemerkt: »He daar! Tangendong, waarom verbergt gij u? Kom eens hier». En werkelijk de jongen komt, als werd hij door onzichtbare handen getrokken; langzaam nadert hij, tot dat hij voor den leeraar staat. Nu zal hij mogelijk erg beknord worden. Doch neen, niets van heftigheid; kalm maar ernstig wordt hij aangesproken. Op verstandige wijze worden hem zijne overtredingen voorgehouden, zoodat hij het hoofd hoe langer hoe dieper van schaamte laat zinken. Voor ditmaal is het genoeg; misschien bevindt hij zich spoedig in het huis van den leeraar om vergiffenis te vragen. Maar daar heeft hij een' anderen voor zich, een' hoogmoedigen en trotschen zondaar. Dien spreekt hij anders aan, zoodat hij voor zijne krachtige stem beeft en siddert. Als hamerslagen vallen de wigtige woorden op het verharde hart en roepen tot bekeering, en onder zulke slagen is menig hart week geworden. — Nu gaat RIEDEL verder. Onder de strafpredikatie is zijne pijp uitgegaan. Om ze weér aan te steken, gaat hij den trap op van het naast bijzijnde huis, dat al niet meer tot die oude huizen behoort, waar verscheidene gezinnen bijeen woonden. Vóór in een groot vertrek zit het gezin op matten bij

het ontbijt vereenigd. Het binnentreden van den Pandita veroorzaakt eene vrolijke drukte. Na het groeten wordt eerst aan zijn verzoek voldaan; een knaap brengt hem een' gloeienden spaander van het vuur, waarmede hij zijne pijp aansteekt. Dan gaat hij op een' stoel zitten (dien de bewoners nog niet gebruiken), en nu begint een gesprek, eerst over de gezondheid en dagelijksche zaken, maar spoedig neemt het eene ernstige wending, en wijst hij op den Gever van alle goede gaven. Daarbij komt dan ook de verandering ten goede, die Tondano voor het oog ondergaan heeft ter sprake, sedert het Evangelie daar verkondigd was. Maar RIEDEL moet nog verder en neemt afscheid. Op den hoek der straat ontmoet hij eene jonge vrouw. Ook zij is op het eerste gezigt van den leeraar aangenaam verrast; maar spoedig krijgt zij de tranen in de oogen. Kort geleden is haar eerste kindje gestorven »WINOEL, dengenen die God lief hebben, moeten alle dingen ten goede dienen; gelooft gij dat?" Zoo spreekt hij haar toe, en zijne stem getuigt van hartelijke deelneming, maar tegelijk straalt een vast geloofsvertrouwen er in door. Dan spreekt hij haar troostwoorden toe, en in de vochtige blikken der jonge moeder straalt reeds iets van zalige vreugde door. — Daar gaat hij weér in een huis; er ligt daar een zieke, een heiden, die nog niet om den Doop verzocht heeft. RIEDEL heeft geneesmiddelen meêgebracht; maar hij

spreekt ook nadrukkelijk over het geestelijk geneesmiddel voor de vergeving der zonde en van den grooten Geneesmeester, die het alleen uitreiken kon. »Het is toch een treurig ding met u lieden», zegt hij. »Vroeger hebben de priesters u in uwe domheid bedrogen en u heel duur laten betalen voor hunnen onzin, waardoor gij hersteld zoudt worden. Priesters hebt gij niet meer. Nu zijt gij toch niets beter, als gij de regte hulp niet leert zoeken.»

Bijna twee uren zijn met die morgenwandeling voorbij gegaan. Nu keert hij naar huis terug, om zijn ander werk te verrigten.

RIEDEL schreef niet veel over zijn werk.

»Ik schrijf,» zegt hij eens, »opzettelijk heel weinig en kort, want ik ben dikwijls zelf in het onzekere, en weet, dat lof en roem van menschen, en zelfs van het Genootschap, weinig beteekent, ja dikwijls schade doen. Ik weet, dat alles genade is, en dat ik niet alleen voor het Genootschap, maar vooral voor mijnen grooten Zender, den Heer Jezus werk.» Het Zendelinggenootschap drong er dikwijls bij hem op aan, uitvoeriger en nauwkeuriger berigten te geven. Daarop schreef hij in Februarij 1851 het volgende: »Ik vind dezen wensch billijk en voel mij verplicht er aan te voldoen. Maar als ik weêr, zooals voor 18 en 19 jaar sommige voorvallen vertellen wil, waar

zal ik dan meê aanvangen. Als de broeders van het Parijsche genootschap (in Zuid-Afrika) een bezoek van inlanders ontvangen, die hun geschenken, vruchten, enz. brengen, dan zijn zij er verblijd over en berigten het. Ik verheug er mij ook over, als de lieden mij zoo iets brengen, maar dat geschiedt bijna dagelijks. En niet slechts enkelen, maar soms velen te gelijk komen mij bezoeken, vooral Zondags; als zij door de week dikwijls kwamen zou ik hun misschien vragen, of zij geen werk hadden? Als de Duitsche broeders een onderhoud met inboorlingen hebben, en deze hooren hen aan en geven goede antwoorden, dan is hun dat een goed teeken, waarvan zij in hunne berigten melding maken. Ik hecht daar nog niet veel aan, omdat ik daarmede dikwijls bedrogen ben uitgekomen. Overigens is mijn geheele leven en handelen hier eigenlijk een gesprek met de Tondaners. Op straat, in de tuinen, voor mijn huis, en waar ik menschen ontmoet, knoop ik godsdienstige gesprekken met hen aan, en wordt niet slechts geduldig, maar dikwijls zeer verheugd aangehoord; mijne vragen worden uitstekend beantwoord, en als ik hun zelfs in harde woorden de waarheid zeg, zoo bekennen zij toch, dat ik gelijk heb, en zijn overtuigd, dat ik het uit liefde doe.

Als de Moravische broeders, vooral in de »spreekuren” hartelijke belijdenissen hooren, zoo wordt daarover aan het Bestuur geschreven, en dit laat

die brieven drukken. Zulke hartelijke, innige, echt godsdienstige belijdenissen hoor ik vele, vooral Zondags in de kleine kerk. Ik verwonder en verheug mij daarover, en dank den Heer der gemeente, die zulk een' zegen verleent op mijn' geringen arbeid. Maar ik verheug mij ook altijd met beven, want de ondervinding heeft mij geleerd, dat niet alle bloesems zich tot vrucht zetten.

Als de Engelsche broeders zulk een verlangen naar onderrigt bespeurden, en zulk een ijverig bezoek der kerk en van andere bijeenkomsten zagen als ik, dan zouden zij reeds in 't eerste jaar aan hunne Genootschappen geschreven hebben: »Zend ons toch hulp.» Ik heb dat verlangen en die begeerte nu reeds vele jaren. Ook daarvoor ben ik dankbaar; maar toch ben ik niet zonder zorg, en beveel de zaak meer den Heer der gemeente aan. Zoo ik van het Genootschap al om hulp vroeg, dan deed ik dit meer met het oog op mijnen leeftijd. Ik denk dus, dat de reden waarom andere broeders zulke gevallen meer vermelden is, omdat zij bij hen minder voorkomen dan in mijne gemeenten.

Een andere reden, waardoor ik korter en weinig schrijf is deze. Ik lees de duitsche en engelsche zendingsbladen al sinds meer dan 30 jaren, en hollandsche meer dan 20. Er is van menigen zending en zijn werk veel ophef gemaakt, er is veel over geschreven en gedrukt. Maar na zijnen

dood is het, nader beschouwd, anders uitgekomen. Dit wensch ik voor mij zelven niet. Hoe minder in de wereld bekend, zelfs bij christenen, hoe beter. Als de Heer ons maar als Zijne, hoewel zwakke knechten beschouwt. Doch nog eene andere reden heb ik voor mijne kortheid, en wel, dat ik zooveel werk heb. Door Gods hulp behoef ik geen preek te schrijven; en hoe zou mij dit ook mogelijk zijn bij het vele werk, dat ik hier heb? Maar ik denk de gansche wêek biddende over een' gekozen tekst na. Sedert vele jaren bid ik Zaterdagavonds met mijn huisgezin om Gods rijken zegen op mijn werk, en om verbreiding van het Evangelie over de gansche aarde. Den nacht van Zaterdag op Zondag breng ik voor een deel in het gebed door, omdat ik mijne afhankelijkheid gevoel en overtuigd ben, dat ik zonder den zegen des Heeren te vergeefs zou arbeiden. Zoo begint de dag des Heeren. Dikwijls heb ik op dien dag niet eens tijd om rustig te eten. Want buiten den tijd der Godsdienstoefening en van de bijeenkomsten in de kleine kerk, is mijn huis gewoonlijk vol met menschen. 's Maandags en dikwijls Dingsdags nog ben ik moede van het Zondagswerk. Maar daarover ben ik niet ontevreden; integendeel ik ben er blijde en dankbaar voor, werk zoolang het dag voor mij is, en bid dagelijks, dat Gods rijk moge komen. Door den velen arbeid zie ik, dat de Heer mijn arm en zwak gebed in genade verhoort."

Naar aanwijzing over het vele werk met de doopkandidaten herhaalt hij, dat het hem onmogelijk is zulke uitvoerige berigten te geven.

Toch voldeed hij aan den wensch van het Zendinggenootschap, in zoover, dat hij nog een bijvoegsel aan dezen brief toevoegde, waaraan wij het volgende ontleenen.

»Als een aantal volwassenen tot onderwijs voor den Doop worden aangenomen, zoo wordt ieder afzonderlijk gevraagd, waarom hij een christen wil worden. Dan krijgt men antwoorden als de volgende: 1. De heidenen keeren het gezicht van God af, en wenden het naar de zonde. Bij de christenen is het omgekeerd. 2. Ik ben een groot zondaar en heb een' Verlosser noodig. Maar de alifoersche godsdienst heeft dien niet en maakt mij niet zalig. 3. Ik vreesde als heiden te sterven, want dan kom ik zeker in de hel; maar sterf ik als een waar Christen, zoo kom ik zeker in den Hemel.»

Een heiden van buiten het dorp had al lang gevraagd om gedoopt te worden, en kwam nu weêr met hetzelfde verzoek tot RIEDEL. Daar deze verklaarde, dat er op den volgenden Zondag geen volwassenen gedoopt zouden worden, viel hij op zijne knieën, en zeide met de oogen ten hemel gerigt: »O Heere JESUS! gij weet dat ik in U geloof, want uw Heilige Geest heeft dit geloof in mijn zondig hart gegeven. Uit genade hebt gij mij mijne vele

en groote zonden vergeven. En als ik nu sterf, kom ik bij U in den Hemel al ben ik nog niet gedoopt."

Als zulke volwassenen in de groote kerk ten aanzien van ongeveer 2000 personen gedoopt zijn, zoo komen zij nog eens in de kleine kerk met een aantal vrome lieden zamen. Niet de zendeling, maar een van de laatsten vraagt dan aan de nieuw-gedoopten: »Wat hebt gij gevoelt bij den H. doop? Hoe bewijst gij uwe dankbaarheid voor zulk eene weldaad? enz." Daarop volgen dan antwoorden als deze:

1. Vroeger was ik een slaaf der zonde. De Heer heeft mij tot nu toe in het leven gespaard; nu ben ik niet alleen een vrijgelatene, maar een kind Gods geworden.

2. Gisteren nog was het mij, als of ik een te naauw, vuil kleed aan had. Maar nu heeft de Heer mij met de kleederen des heils bekleed. Daarom springt mijn hart in mij op van vreugde en hoop ik mijne dankbaarheid jegens God ook voor de menschen te doen blijken door mij er op toe te leggen, als christen te leven en te lijden, en biddende er naar te streven, dat ik in het geloof, in de liefde en in goede werken toeneme.

3. Ik zat vroeger in het blok der zonden; want ik was door het heidensch bijgeloof als met touwen gebonden. Daarvoor wil ik mijnen Verlosser danken, door niet alleen mijn gezigt, maar ook

mijn hart en mijn gansche bestaan van de zonde af en tot God te wenden.

4. Ik heb reeds lang aan den Verlosser geloofd, maar heden heb ik de zekerheid ontvangen, dat ook mij de zonden vergeven zijn. O, oudere broeders en zusters! Als ik ooit weêr van den goeden weg mogt afwijken, vermaant mij dan, en bidt voor mij dat ik standvastig blijve.

Na zulke belijdenissen vermaant een of meer van de oude christenen de nieuw gedoopten, daarop wordt een lied gezongen, allen geven elkaâr de hand, en zoo wordt de bijeenkomst gesloten.

Op dergelijke wijze had dan ook de voorbereiding tot het heilig Avondmaal plaats in de kleine kerk. Ieder kon daar vrij spreken. Als er iemand was, die aanstoot had gegeven, zoo werd hem dat voorgehouden, en hij mogt zich verdedigen. Bleek echter zijne schuld en onboetvaardigheid, zoo mogt hij aan het Avondmaal niet deelnemen. Evenzoo werden degenen, die vroeger uitgesloten waren en zich verbeterd hadden weêr aangenomen. Was het een man, zoo spraken de broeders, was het eene vrouw, dan spraken de zusters eenige hartelijke woorden van vermaning. De zendeling was hier geen opziener, maar als een broeder onder de broeders en zusters. Zoo sprak de gemeente ook dikwijls onder elkaâr, tot voorbereiding van het Avondmaal. Eene 60-jarige vrouw, die vier jaren te voren eerst had leeren lezen en gedoopt was,

sprak eens: »Broeders en zusters! Ik wil u eens zeggen, hoe ik mij in mijne domheid voorbereid voor het heilig Avondmaal; ik bid aanhoudend om den Heiligen Geest.» Op de vraag wat moet dan de Heilige Geest in u doen? antwoordde zij: »Ik bad, dat hij als een mes, al mijne booze gedachten uit mijn hart en hoofd afsnijde. Ook dat hij als een vuur alle boosheid die nog in mij is, verbrande; dat hij mij verlichte en mijne kennis vermeerdere; dat hij mij verwarme om mijnen Heer boven alles, en mijnen naaste als mij zelf te doen liefhebben.»

Een ander zeide: »Ik kom slechts als de verloren zoon; maar de Heer is genadig. Hij geeft mij nog een feest, zooals de vader aan den verloren zoon. O, mogt ik maar dankbaar zijn!» Eene vrouw zeide: »Ik zit aan de tafel, als de zondares aan de voeten van Jezus, en al ween ik niet, zoo gevoel ik toch mijne onwaardigheid en Zijne groote liefde.»

De Alifoeer gebruikt gaarne beelden bij zijn spreken. Moet men van deze voorbeelden niet zeggen, dat het liefelijke beelden zijn van ervaringen in het christelijk leven? In hoevele gemeenten van ons vaderland zoekt men te vergeefs naar zulke uitingen? Menig predikant zou den Heer op zijne knieën danken, als hij eens zulke woorden van leden zijner gemeente mogt hooren. Wij willen daarmede niet zeggen, dat de gemeente van Tondano

tot voorbeeld voor de onzen kon gesteld worden. RIEDEL wist heel goed, dat niet alle bloesems vrucht voortbrengen.

Veel ook in het opgewekte christelijke leven te Tondano was overgenomen van anderen. Veel was een gevolg van de zucht tot navolging. Ook de volle kerken op Zondag, en het gebruik maken van de gelegenheid om de preek te bespreken, moet niet opgevat worden, als of de menigte altijd bijeen kwam als eene schare van heilbegeerigen. Men moet hier ook niet vergeten, dat het gevoel bij dit volk soms zeer levendig is. Wij mogen de schaduwzijde niet uit het oog verliezen, en ons toch vooral niet schuldig maken aan overdrijving van het goede, dat men aanvankelijk bespeurt. RIEDEL had daarvan een' afkeer; hij zocht zich steeds van eenzijdigheid vrij te houden. Hij onthield zich van de beoordeeling van het hart, die slechts Gode toekomt; en hij ondervond dan ook meermalen, gelijk al de zendelingen in de Minahassa, dat men op schoone woorden niet te veel moest rekenen. Zoo verhaalt hij het volgende:

Een jong mensch, die reeds als kind gedoopt was, huwde met een gedoopt meisje in een ander district, doch op alifoersche wijze. Daar, verwijderd van godsdienstige en christelijke gemeenschapsoefening, wordt hij onverschillig, en bekomert zich niet meer over het Christendom. Op zekeren dag komt hij te Tondano. Hij komt

langs RIEDEL's huis en brengt hem een bezoek. Hij wordt vriendelijk ontvangen, en men gaat aan het praten, eerst over onverschillige zaken, waarbij hij op allerlei vragen grif antwoordt. Op eens staat de jonge man op, en zegt verlegen: Mijnheer! ik weet niet waar ik heen ga.

RIEDEL. Dat kan ik u volgens Gods woord wel zeggen, gij loopt in het verderf.

De man. Ja dat geloof ik ook, mijn hart zegt het mij, maar ik wil toch niet.

RIEDEL. Gij behoeft ook niet, als gij uwen Verlosser maar weêr zoekt.

De man begon te weenen, RIEDEL sprak hem liefderijk over de genade van den Heer voor dwalenden. Bij het heengaan kreeg hij geen hand, voor dat hij beloofd had weder een ander leven te beginnen.

In den kleinen kring van bijzonder ijverige christenen, die zich meer aan RIEDEL hadden gehecht, gaf deze gebeurtenis groote vreugde. Toch wachtte men te vergeefs op de vruchten der bekeering. Het bleef met dien jongen man als te voren.

Zeker zouden vele soortgelijke gevallen te vermelden zijn. Had de zending meer uitvoerige berigten gegeven, zooals wij die uit vele andere zendingen ontvangen, zoo zouden wij hier zeker nog verscheidene voorbeelden kunnen aanvoeren. Toch vinden wij er meer in zijne brieven.

Eene bruid was bij haar huwelijk met geleende kleinodiën versierd; dat is bij de inlanders algemeen in gebruik. Te Tondano was het al zeer matig in vergelijking van vroeger, en ook deze bruid had er zich eerst tegen verzet, maar zich toch door hare vriendinnen laten overhalen. Nu gebeurde het, dat zij op weg uit de kerk een' diamanten ring verloor. Haar schoonbroeder, die voor het geleende in moest staan, kwam daardoor in groote verlegenheid; hij zou een arm man geworden zijn, als hij de waarde van den ring had moeten vergoeden. Men gaf hem den raad het in de negerij bekend te maken en den vinder eene belooning te beloven. Hij vond beter den Heer te bidden, dat die hem het verlorene kleinood terug deed bezorgen. Twee dagen later kwam een jongen bij hem, die den ring gevonden had. Hij had getracht den eigenaar te vinden, tot hij toevallig van de geschiedenis hoorde, en den ring eerlijk terug gaf. Zoo iets zou tien jaar vroeger onmogelijk geweest zijn. Toen zou ieder, als hij in de plaats van den jongeling geweest was, in 't geheim naar Menado zijn gegaan, en het gevondene aan een' Chinees verkocht hebben.

Eens schrijft RIEDEL: »Ik ben verbaasd en beschaamd over den zegen, dien God op mijne geringe pogingen geeft; als ik de bijbelkennis in mijne gemeente zie, en de met tranen afgelegde belijdenissen en het ernstige, aanhoudend gebed hoor.

Ik ben nu 50 jaar, en dikwijls denk ik aan mijn sterven. Dan zal mijn laatste woord of zeker mijne laatste gedachte zijn: Het was en het is alles, alles genade."

Eerst in de eeuwigheid zal het getal van edele garven openbaar worden, die de vrome en getrouwe dienstknecht door noesten arbeid hier beneden voor den oogst inzamelde.

Nadat wij de werkzaamheden van RIEDEL gedurende zijn verblijf op Tondano nagegaan hebben, willen wij nu iets van zijn huiselijk leven verhalen. De eerste vijf jaren na den dood van zijne vrouw, leefde hij, zóó als wij gezien hebben; met behulp van zijne kweekelingen zorgde hij zelf voor het huishouden. Hoe hij het zoolang met zijnen uitgebreiden arbeid heeft kunnen volhouden begrijpt niemand. Eindelijk werd het hem toch te zwaar. De kinderen hadden behoefte aan meer zorg en toezigt, waarin hij alleen niet langer kon voorzien. En ofschoon nog vervuld met het beeld van zijne voortreffelijke vrouw, moest hij besluiten weder in den echt te treden. Zijne tweede vrouw was eene dochter van eenen beambte, een lief, zacht, enigszins bedeesd meisje. Door hare zorg voor het huishouden en de kinderen, kon RIEDEL zich nu weér geheel aan zijnen arbeid wijden.

Zijn zoon FRITS was toen niet meer in het ouderlijke huis. Eerst had zijn vader zelf hem onder-

wezen, daarna had hij eenigen tijd de school te Menado bezocht. Op zijn 14de jaar ging hij bij den heer FRANCIS, die als Regering-commissaris daar kwam, en werkte bij hem als secretaris, waarbij hij zoo zeer het vertrouwen van den heer FRANCIS won, dat deze hem medenam op eene reis door de Molukken, en behulpzaam wilde zijn om hem naar Europa te zenden. FRITS had grooten aanleg voor het teekenen, en de heer FRANCIS wilde den vader overreden hem schilder te doen worden. Deze was er niet tegen, maar had gehoopt, dat zijn zoon zendeling zou worden. Hij wilde hem er echter niet toe overhalen. Toen hij naar Europa ging, was het nog onbeslist, of hij naar Dusseldorp op de schilderschool, dan wel naar het zendelinghuis te Rotterdam zou gaan. Hij koos vrijwillig het laatste, tot onbeschrijfelijke vreugde van zijnen vader, en tot grooten troost voor diens ouden dag.

De oudste dochter MARIE had verscheidene jaren hare ziekelijke tweede moeder trouw in het huishouden geholpen, toen zij in 1850 in het huwelijk trad met den majoor van Kema, PALINKAHU, een wel opgevoed, verstandig en vlijtig inlander. Het is eene goede getuigenis voor den vooruitgang der christelijke beschaving in de Minahassa, dat een zendeling het wagen kon zijne dochter aan een' inboorling als vrouw te geven. Het huwelijk is zeer gelukkig geweest. Een europeesch reiziger

was ten hoogste verbaasd over de beschaving van dat inlandsch Hoofd, en over het familieleven in dat huis. Op den zelfden dag dat het huwelijk gevierd werd, kwam de lang verwachte medezending van RIEDEL in de Minahassa aan, het was Br. Nooy, die echter nog vóór RIEDEL gestorven is.

Vier jaren na zijn huwelijk moest RIEDEL zijne tweede vrouw verliezen. Hij had niet verwacht, dat zij hem voor zou gaan, daar hij zelf in den laatsten tijd oud was geworden en zijne krachten voelde afnemen. Sedert verzorgden zijne drie dochters het huishouden.

Werpen wij eindelijk nog eenen blik over het meer van Tondano naar Langowan, op RIEDEL's ouden, trouwen vriend SCHWARZ. Hij had veel langer moeten wachten. De bodem scheen veel harder dan te Tondano. Van alle kanten onder-vond het Evangelie daar hindernissen. Wel werden in korten tijd vele scholen gesticht; maar het getal van degenen, die gedoopt konden worden was klein. Een groot deel der bevolking was wel niet ongenegen om tot het christendom toe te treden, maar de ware beweegredenen had men er niet voor. Dikwijls zal hij wel bedroefd naar den kant van Tondano gezien hebben, en den Heer om een' deel van gelijken zegen gevraagd hebben. Volle twaalf jaren dacht SCHWARZ te vergeefs gearbeid te hebben, uitgezonderd voor enkele personen. Eindelijk in 1843 werd zijn gebed verhoord, en na het

tranenzaad volgde een blijde oogst. Er ontwaakte in 't geheele distrikt van Langowan een opregt vragen en zoeken naar het heil. De in vele nege-rijen opgerigte scholen bewezen nu hun nut. Er ontstonden van lieverlede vijftien christelijke gemeenten. SCHWARZ kon langer dan RIEDEL werkzaam zijn, van daar dat het getal door hem gedoopten grooter is dan wij van den laatsten vermeldden, namelijk 13068; maar er waren slechts 1278, die aan het Avondmaal deelnamen.

Nadat te Tondano en te Langowan de deuren open gezet waren, en velen tot het Christendom toetraden, verspreidde het zich meer en meer door geheel de Minahassa. »De velden zijn rijp voor den oogst,» dit was de indruk, dien ieder reiziger ontving. De behoefte aan meer arbeiders deed zich gedurig sterker gevoelen.

De arbeiders kwamen dan ook. De eerste moest reeds de plaats van eenen afgestorvene innemen. Reeds was MATTERN gestorven toen de zendeling N. P. WILKEN aankwam. Hij was een Oost-Fries, die 2 jaar in het zendelinghuis te Barmen geweest was, en verder zijne opleiding in Holland genoten had. Hij had vele moeilijkheden te overwinnen. Maar hij wist door trouwen en ijverigen arbeid de harten voor hem en het Evangelie te winnen. Zijne praktische geschiktheid heeft niet weinig meêgewerkt om dezen invloed te verwerven. Hij is de eerste geweest, die in plaats van de oude,

logge karren, met draaijende as en schijfwielen, goede wagens invoerde, die hij op zijne aanwijzingen, onder zijn toezigt door inlanders liet vervaardigen. Deze wagens worden nu door de geheele Minahassa gebruikt. De eerste vruchten van zijnen geestelijken arbeid vertoonden zich in de negerij Tataäran, die tot zijn werkring behoorde, maar niet ver van Tondano ligt. Van daar breidden zij zich uit naar Tomohon zelf, waar langen tijd de oude heidensche gewoonten hardnekkig waren vastgehouden, en ook de oude Majoor, niettegenstaande deze zich vroeger voor het Christendom verklaard had, allerlei moeilijkheden in den weg legde.

De gemeente te Menado was, sedert den dood van HELLENDOORN, zonder een' eigenen herder, en werd door de andere zendelingen bediend. RIEDEL was daarvan ontheven, omdat hij zoo veel te doen had te Tondano. Eerst in 1846 kwam de zending F. H. LINEMANN als hulpprediker te Menado, die zijne werkzaamheden in 't noorden van de Minahassa uitbreidde. Ook hij heeft niet te vergeefs gewerkt, en doopte in de door hem gestichte gemeenten duizenden. Van groot belang was voor de Minahassa het bezoek van den Inspector VAN RIJN, in 1847. Door zijne bemoeijingen is dit gezegend arbeidsveld in zijne hooge beteekenis aan de zendingvrienden in Holland eerst regt bekend geworden, en aanbevolen. Het Nederland-

sche Zendinggenootschap heeft ingevolge daarvan zijne krachten in ruime mate daaraan besteed.

Onder de zondelingen, die tengevolge van de inspectie naar de Minabassa gezonden werden, maken wij nog slechts gewag van HARTIG, die vroeger op Timor stond, en nu te Kema kwam. RIEDEL kende hem nog van Berlijn, en in zijne vrouw vond RIEDEL eene oude bekende weer, Mejufvrouw HELENA OUDSHOFF, de dochter van zijnen vriendelijken gastheer te Rotterdam.

Deze vlugtige blik op de ontwikkeling der zending in de Minabassa toont ons, dat de vruchten van RIEDEL's arbeid zich veel verder dan Tondano verspreidden. Daar was het eerst de dam gebroken; vandaar uit verbreidde zich de zending over het geheele land. En moet men een' man noemen, door wien de Alifoeren zoo geheel veranderd zijn, dan kunnen wij zonder den trouwen arbeid van de andere zondelingen in iets te kort te doen gerust zeggen: het was vader RIEDEL.

A 2430053

Bij de Drukkers en Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN, zijn verkrijgbaar de volgende Kleine Stukjes

	Cents.		Cents.
1. Peter Lobeck	12	49. Als God werkt, wie zal	
2. De welbestede stuiver	10	dan keeren?	15
3. De wever uit Welsh	07½	50. De Soldaten-dochter	
4. De kleine bewoner van het		51. Het gelukkige sterf bed	10
Auvergnésche Gebergte	10	52. De weg en het middel	15
5. Armé Sara	04	53. De gast zonder bruiloftskl.	07½
6. De jonge Hutbewoonster	22½	54. Treffend voorbeeld	07½
7. Opwekking te Efferfeld	05	55. Levensschets v. Blumhardt	15
8. De Iersche boer	10	56. Hadara	04
9. Elisabeth Cunningham	15	57. De oude geneesheer	10
10. John Robins, de matroos	10	58. De roepstem des Heeren	15
11. Uitbreiding der Parabel enz.	10	59. Anna Walsh	07½
12. Kolonel Jacob Gardiner	15½	60. Eerste zend. te St. Thomas	15
13. De Stroopers-dochter	10	61. Thirza	20
14. De Bode met goede tijding	15	62. Vroege godsvrucht	07½
15. Jansje Allan	15	63. De Russische kleermaker	07½
16. Zonderlinge tusschenkomst		64. Kenmerk. v. een kind Gods	07½
der Voorzienigheid	07	65. Overtuiging verwaarloosd	12½
17. Levensber. van Amelia Gale	07½	66. Woord aan jonge moeders	07½
18. Sara Hill	12½	67. De onbekende zendeling	04
19. De geschied. van Mary Smith	12½	68. Mevrouw Rumpff	10
20. De Dorps-predikant	10	69. Opmerkelijke leiding Gods	07
21. De waarheid van het Evang.	10	70. Een nieuw traktaatje	10
22. Kracht des geloofs	10	71. De vrome landman	07½
23. Herman de houthakker	12½	72. Ged. over de eeuwigheid	07½
24. Laatste uren v. John Cowper	10	73. Maria	10
25. Het einde van den tijd	10	74. William	07½
26. Wat God bewaart, is wel		75. De Christen in het gasthuis	03
bewaard	15	76. Lord Teignmouth	10
27. Wie zijt gij? Wat hebt gij		77. Leven van Schwartz	08
te doen?	10	78. Wie zoekt die vindt	05
28. De weerhaan van het kasteel	12½	79. Levensb. van een' soldaat	05
29. Eben-Haëzer in Latakko	10	80. Pacalsdorp	07½
30. Indiaansche bekeerlingen	10	81. Onnoodige zorgen	04
31. De Christen-feesten	05	82. Zachéüs	08
32. Verhaal van 2 predikers	07½	83. De twee bureu	10
33. De tijd en de eeuwigheid	10	84. Bekeering v. A. H. Franke	04
34. Kort en heilzaam berigt	10	85. Blandina	07½
35. Johan Coenraad Ter Linden	07½	86. Bede van een grijsaard	07½
36. Een beroep op het hart	12½	87. Het huisgez. te Haeterdale	15
37. De landman in den Elzas	10	88. Inwendig Christendom onder	
38. Sterfgevallen van zeven be-		Hottentotten	05
keerde heidenen	10	89. Aärons dood	15
39. Levensloop van C.L. Töpfer	07½	90. Het Paaschfeest	10
40. Eenige bijzonderheden uit		91. Leven van Chrysostomus	07½
het leven van Morrison	15	92. Het geheimzinnige in den	
41. Lydia S.	07½	Christen	05
42. Hugo Bourne	07½	93. Jacob Wilson	15
43. De christelijke viering van		94. De eerste kerkgang	10
den Zondag	05	95. Wanneer ben ik, enz.	05
44. Henri Obookiah	10	96. Overeenk. Christel. Godsd.	05
45. De zendelingen in Groenl.	15	97. Zendingsgave	15
46. Het bezoek bij een kranke	15	98. De zwarte knecht	10
47. Brieven van een' leeraar	15	99. Waarschuw. tegen valsche	
48. Polycarpus	10	overleggingen	10

